

راههای ترویج ازدواج آسان از منظر مقام معظم رهبری با بهره گیری از سیره ی زندگی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

نجمه قایینی^۱

چکیده

ازدواج یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که در دین مبین اسلام همواره به آن تأکید شده است، ملاک‌ها و معیارهای ازدواج آسان از نظر اسلام شامل مواردی است که می‌تواند ضامن یک زندگی سلامت و باکیفیت باشد چرا که هر کدام از این معیارها ریشه روان‌شناختی خاص خود را دارد و عدم هر کدام می‌تواند زندگی مشترک را با مشکل روبرو کند، مهم‌ترین معیار داشتن ایمان و پایبندی به اصولی تعیین‌کننده است. امروزه که سبک زندگی‌ها پیچیده و مشکل شده و تبلیغات برای تجمل‌گرایی و رفاه بی‌حد و حصر هجمه زیادی به زندگی خانواده‌ها وارد کرده، ازدواج ساده^۱ اهل بیت علیهم‌السلام می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مشکلات و مسائل باشد. امروزه می‌توان با بهره‌مندی از دیدگاه راهگشای عالمان، دانشمندان، دلسوزان و بزرگان جامعه در مسائل مهمی در زندگی مانند انتخاب همسر و تشکیل زندگی، بسیاری از گره‌ها را باز کرد. هدف این مقاله که جمع‌آوری مطالب آن به صورت کتابخانه‌ای و ارائه^۲ مطالب آن به صورت توصیفی - تحلیلی است؛ بررسی ازدواج، مقوله‌های ازدواج آسان از نظر مقام معظم رهبری بر پایه^۳ آیات و روایات است. بر طبق بیانات ایشان افراد باید برای ازدواج ملاک‌هایی همچون؛ اعتقادات دینی و مذهبی، اعتقاد به ارزش‌های حقیقی، داشتن اخلاق نیکو و رفتار پسندیده، مسئولیت‌پذیر بودن برای پیشبرد زندگی، داشتن فضایل اخلاقی، باپشتکار بودن و اهل کار و تلاش بودن را مدنظر داشت که همه^۴ این بیانات در طول روایات ائمه اطهار سلام‌الله است. افراد با استفاده از این راهبردها می‌توانند به زندگی سالم بر پایه^۵ معنویات برسند.

کلید واژه‌ها: ازدواج آسان، روایات، مقام معظم رهبری، مقوله ی فردی، مقوله ی اجتماعی

^۱ طلبه سطح ۲ حوزه علمیه الزهرا شهربابک، استان کرمان، مقاله دوم، ۰۹۱۶۲۷۴۵۲۴۳

مقدمه

ازدواج نخستین سنگ بنای تشکیل خانواده و بالطبع، جامعه و اجتماع است. اسلام، برخلاف سایر ادیان، طرفدار سرسخت ازدواج است. در اسلام جایی برای تجرد، مثل کشیش‌ها و راهبه‌های کاتولیک روم وجود ندارد. این امر از نظر اسلام پیمان مقدسی است که برقراری آن بر اساس مقررات، آداب و رسوم، تشریفات، سنن و قوانین خاصی صورت می‌گیرد.

ازدواج امری اساسی و مهم است، باید در جامعه رشد و توسعه یابد تا افراد در سایه پابندی بدان از بسیاری انحرافات و پیشامدهای ناگوار مصون بمانند.

و از آنجا که یکی از نیازهای طبیعی زنان و مردان است باید مانند سایر نیازهای طبیعی بدون تکلف انجام بگیرد، اما این امر ساده از مسیر خود خارج شده و به مجموعه‌ای از آداب و رسوم غلط و توقعات غیرضروری تبدیل گشته است. متأسفانه امروزه امر ازدواج فقط در ظاهر صیغه عقد، شرعی و اسلامی است، خواستگاری، تعیین مهریه، جشن عروسی و تهیه جهیزیه و دیگر مسائل کمتر رنگ و بوی شرعی دارد. در دین ازدواجی آسان تلقی می‌شود که بر پایه ساده‌زیستی و دوری از تجملات و پیروی از سیره ائمه باشد. در جوامع امروزی به دلیل ازدیاد مشکلات به‌خصوص مشکلات مالی، بالا رفتن توقعات در تهیه جهیزیه، برگزاری مراسم مجلل، مهریه، نداشتن کار و درآمد ثابت و... سبب دوری اغلب جوانان از امر ازدواج شده است. اگر زوج‌های جوان و خانواده‌هایشان توقعات خود را کم کنند و در امر ازدواج سخت‌گیری نکنند خیلی از جوانان به راحتی می‌توانند ازدواج کنند و تشکیل خانواده دهند که این امر موجب افزایش آرامش فردی و اجتماعی و کاهش فساد در جامعه می‌گردد.

در مکتب انسان‌ساز اسلام، سنت حسنه ازدواج بسیار آسان و ساده و به‌دوراز آداب و رسوم غلط و دست‌وپاگیر تبیین شده است که حتی پایین‌ترین طبقات اجتماع، به راحتی می‌توانند بر اساس ملاک‌های اسلامی به تشکیل خانواده اقدام کرده و ازدواج کنند، اما امروزه موجی از آداب و رسوم غلط و ناشایست به راه افتاده که مشکلات مانع ازدواج جوانان می‌شود.

مقام معظم رهبری که دارای اندیشه‌های ناب اسلامی است؛ بیاناتی درمورد ازدواج آسان فرموده‌اند که مولفه‌های ایشان برای ازدواج آسان و نمونه مطابق با روایات و احادیث است و این مقاله که به صورت توصیفی - تحلیلی است؛ این هدف را دنبال می‌کند تا به تطابق بیانات مقام معظم رهبری در مورد ازدواج آسان و روایات وارد شده در این زمینه برسد.

پیشینه: در مورد ازدواج آسان در بیان رهبری کتاب‌ها و مقالاتی نوشته شده است؛

۱- کتاب مطلع عشق به کوشش محمدجواد حاج‌علی‌اکبری، انتشارات تهران: مؤسسه پژوهش فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ هفتم، ۱۳۹۲. در این کتاب، پندها و نصیحت‌هایی توسط مقام معظم رهبری که در پس‌وپیش خواندن خطبه عقد ایراد شده، جمع‌آوری شده است.

۲- مقالهٔ پیشرو مختص به بیانات رهبری و تطابق مقوله‌های ازدواج آسان با روایات است. مقاله؛ مولفه‌های ازدواج آسان از منظر مقام معظم رهبری به نویسندگی؛ فرشید شهبازی و مهدیه محسنی‌پور، نشریه آفاق علوم انسانی، شماره ۸۸، مرداد ۱۴۰۳. این مقاله به بیانات مقام معظم رهبری می‌پردازد که بیشتر سخنرانی‌های ایشان است؛ اما در مقاله پیشرو علاوه بر بیانات رهبری به روایات مطابق با نظر رهبری می‌پردازد که اثبات‌کننده این مسئله است که نگرش رهبر فرزانه انقلاب در راستای فرمایشات ائمه اطهار (سلام‌الله علی‌ها) است.

این مقاله می‌کوشد که به سؤالات ذیل پاسخ دهد:

۱ سؤال اصلی: تطابق بیانات رهبری در مورد ازدواج آسان و روایات شامل چه مواردی می‌شود؟
سؤالات فرعی: ۱ مولفه‌های فردی ازدواج آسان در بیانات رهبری و روایات چه مواردی را شامل می‌شود؟ ۲ - مولفه‌های اجتماعی ازدواج آسان در دیدگاه رهبری و روایات چگونه است؟

۱- ازدواج

در لغت واژه ی ازدواج به معنای باهم جفت شدن و جفت گرفتن ، زن گرفتن ، شوهر کردن و زناشویی آمده است.^۱ از نظر اصطلاحی ، ازدواج پیمانی است مقدس که در بین تمام اقوام ، ملل و در تمام اعصار وجود دارد . ازدواج به رابطه ی قانونی ، عرفی یا مذهبی گفته می شود که مرد و زن را برای مشارکت دائم یا موقت در زندگی به هم پیوند می دهد ؛ هم چنین ازدواج قراردادی رسمی برای پذیرش یک تعهد دوطرفه به منظور تشکیل زندگی مشترک است تا زوج ها در سایه ی آن ، در خط سیر معین و شناخته شده ای از زندگی قرار گیرند^۲ . در لغت واژه ی راهکار به معنای راه

^۱ محمدفواد ، عبدالباقی ، معجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم ، تهران ، انتشارات اسماعیلیان ، ۱۹۶۴ ، ص ۹۹

^۲ سیداسعد ، شیخ اسلامی ، احوال شخصیه ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۹۷۰ ، ص ۲۶-

اسماعیل ، بیابانگرد ،. جوانان و ازدواج ، چاپ پنجم ، تهران ، انتشارات فرهنگ اسلامی ، ۱۹۸۱ ، ص ۱

حل ، پاسخ و جواب درست می باشد ^۱. ازدواج ی نیاز و خواست طبیعی زن و مرد است و همه ی مکاتب سالم در جوام بشری به ویژه مکاتب آسمانی و خاصه دین مبین اسلام بر آن اهمیت بسیاری قائل است و پیروان خود را به ازدواج دعوت و ترغیب کرده است ^۲. با توجه به شرایط حاکم بر جهان باید گفت که ازدواج و نکاح واجب است و بنابر این نظریه ، امروزه لازم به نظر می رسد که مسلمانان امر ازدواج را ساده و بی اهمیت تلقی نمایند ، زیرا که ازدواج موجب رسیدن انسان به کمال می شود و آنان را در مقابل تیرهای زهرآگین شیطان مصون می دارد. متعهد شدن در برابر همسر و خانواده برای انسان ، بزرگواری و احساس مسئولیت اجتماعی به وجود می آورد.

۱-۱- فلسفه ی ازدواج

بدون ش تمام پسران و دختران ، در سنین خاصی نیازمند به ازدواج می باشند ، این نیاز طبیعی و غریزی است که از درون انسان بدون تعلیم سرچشمه می گیرد ، محصول و ره آورد ازدواج فقط دف شهوت جنسی و ارضاء این غریزه نیست ، بلکه فلسفه و ره آورد ازدواج علاوه بر ارضاء نیاز جنسی ، تعهد و تکامل و رشد شخصیت انسان ها و رساندن ایشان به آرامش و بهداشت روانی است. متعهد شدن در برابر همسر و خانواده برای انسان ، بزرگواری و احساس مسئولیت اجتماعی به وجود می آورد . بعد از ازدواج ، شخصیت انسان تبدیل به ی شخصیت اجتماعی می شود و خود را مسئول حفظ خانواده و تأمین وسایل زندگی و راحتی برای آنان می داند و به همین دلیل ، تمام توانایی ها و استعداد خود را به کار می گیرد تا آن ها را راضی و خشنود نماید . از نظر اخلاقی ، فلسفه ی ازدواج و تشکیل خانواده یعنی علاقه مند شدن و توجه کردن به سرنوشت دیگران و توسعه یافتن شخصیت اجتماعی انسان است ^۳.

۱-۲- فواید ازدواج

ازدواج و تشکیل کانون زندگی مشترک خانوادگی ، یکی از بهترین و مهم ترین رسوم اجتماعی انسان هاست که از فطرت و آفرینش سرچشمه می گیرد ، این عمل اگر با اندیشه و بر طبق معیارهای صحیح انجام گیرد . فواید و منافع مهمی را دربر دارد که فقط به برخی از آن ها اشاره می کنیم:

^۱ حسن ، عمید ، فرهنگ عمید ، جلد دوم ، چاپ بیست و ششم ، تهران ، انتشارات امیرکبیر ، ۱۹۸۲ ، ص ۱

^۲ محمد ، ابراهیمی ، ازدواج با بیگانگان ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات تبلیغات اسلامی ، ۱۹۷۷ ، ص ۱۴

^۳ مرتضی ، مطهری ، تعلیم و تربیت در اسلام ، چاپ شصت و سوم ، تهران ، انتشارات صدرا ، ۱۹۷۱ ، ص ۱۶۵.

۱-۲-۱ - حفظ عفت و مصونیت از گناه

یکی از آثار ازدواج ، بسترسازی تقوا و پرهیز از گناهان است . با اشباع غریزه ی جنسی در زن و مرد ، زمینه ی برخی از گناهان از بین می رود ، این که در قرآن کریم از کسی که ازدواج کرده به "محسن" و "محصنه" تعبیر شده به خاطر این است که زن و مرد با ازدواج در حصن و سنگر مستحکمی قرار می گیرند و خود را از گناه ننگه می دارند^۱ .

ازدواج انسان را از آلودگی ها دور می کند ؛ زیرا پذیرفتن مسئولیت تأمین زندگی و تربیت فرزند ، انسان را به استفاده بهینه از عمر و او می دارد و برای گناه جایی باقی نمی ماند و در این مورد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده اند:

«کسی که ازدواج کند ، نیمی از دین خود را ننگه داشته و برای ننگه داری نیمی دیگر باید تقوای خدا را پیشه کند»^۲.

هم چنین در تفسیر آیه ی «زنان برای شما لباسی هستند و شما نیز برای آن لباسی هستید»^۳ . برخی مفسران گفته اند همان گونه که انسان با لباس از گزند سرما و گرما در امان می ماند ، زن و مرد با ازدواج یکدیگر را از گناه ننگه می دارند^۴ .

۱-۲-۲ - برخورداری از آرامش

با ازدواج شخو متأهل آرامش بیشتری از مجرد دارد ؛ دلیل آن ، آرامشی است که از همسر خود می گیرد و شخو متأهل احساس مسئولیت بیشتری پیدا می کند و از این طریق می تواند به رشد برسد و خود را به مسیر موفقیت و دوری از انحرافات بکشانند .

قرآن کریم در آیه ی « و باز یکی از آیات لطف الهی آن است که برای شما از جنس خودتان جفتی بیافرید که در کنار او آرامش یافته و با هم انس بگیرید»^۵ . فایده ی ازدواج را سکونت و آرامش قرار

^۱ محمدرضا ، دژکام ، روانشناسی ازدواج ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات منشاء دانش ، ۱۹۸۸ ، ص ۲۲ .

^۲ ثقه الاسلام ، کلینی ، اصول کافی ، مترجم جواد مصطفوی ، جلد پنجم ، تهران ، انتشارات فرهنگ اهل بیت (علیهم السلام) ، بی تا ، ص ۲۲ .

^۳ سوره بقره ، آیه ۱۸ .

^۴ ناصر ، مکارم شیرازی ، تفسیر نمونه ، جلد دوم ، چاپ سی و یکم ، انتشارات دارالکتب الاسلامیه ، ۱۹۶۴ ، ص ۱

^۵ سوره روم ، آیه ۹۰

می‌خواهیم بکنیم. آیا این استدلال کافی است؟ چون داریم! نه. این استدلال به هیچ وجه کافی نیست. استدلال غلطی است. در یک جامعه همه جور انسان زندگی می‌کند. شما باید کاری کنید که آن دختری هم که ندارد، اگر خواست شوهر بکند بتواند و آلا این جهیزیه‌ای که شما دارید برای دخترتان درست می‌کنید، این مهریه‌ای که شما دارید به عروستان می‌دهید، این دیگر در ازدواج را برای دیگران خواهد بست... این روش انسانی نیست. این روش اسلامی نیست.^۱

«انواع و اقسام ریخت و پاش‌ها، زیاده‌روی‌ها، کارهای غلط، جهیزیه‌های سنگین. همه‌جور چیزی را حتماً باید بخرند، بیاورند توی جهیزیه بگذارند، که اقلّاً یک چیز بیشتر از آن دختر خاله‌اش، یا نمی‌دانم خواهرش، یا آن همسایه‌شان یا آن همکلاسی‌شان داشته باشد. اینها از آن غلط‌های بسیار موزی و آزاردهنده است، برای خود انسان و برای مردم. خیلی از دخترها نمی‌توانند به خانه بخت بروند، خیلی از پسرها نمی‌توانند ازدواج کنند، به خاطر همین چیزها. به خاطر همین گرفتاری‌ها. اگر ازدواج آسان بود، اگر مردم آن قدر سخت‌گیری نکرده بودند، بعضی‌ها اگر مهریه‌شان سنگین نبود، اگر این جهیزیه‌های جاهلانه نبود و پدر و مادرها به خیال خودشان برای این که مبادا دل دخترشان بشکند، خودشان را به آب و آتش نمی‌زدند، این گرفتاری‌ها برای خیلی از خانواده‌ها پیش نمی‌آمد.»^۲

(در مراسم خطبه عقد) ۱۳۷۲/۱۰/۲۶

۹-۲- دست کم نگرتن موانع فرهنگی در ازدواج

«مسئله اشتغال با مسئله ازدواج ارتباط هم دارد و یکی از موانع ازدواج، همین مسئله اشتغال است؛ لیکن در مورد ازدواج، من عرض کنم: عزیزان من! موانع فرهنگی ازدواج را دست کم نگیرید. ازدواج برای جوانان لازم است و جوانان هم آن را می‌خواهند. البته موانعی هم وجود دارد، ولی همه موانع، اقتصادی نیست. موانع اقتصادی بخشی از مشکل است. عمده، موانع فرهنگی است - عادت‌ها، تفاخرها، تکاثرها، چشم و هم‌چشمی‌ها، تجمل‌طلبی‌ها - این‌هاست که یک مقدار نمی‌گذارد آن کاری که باید انجام گیرد، صورت پذیرد. باید شما و خانواده‌هایتان این گره‌ها را باز کنید. من از ازدواج‌های دانشجویی که هر سال برگزار می‌شود، بسیار خشنود و خرسندم. اگر عادت کنند که ازدواج‌ها را ساده، بی‌پیرایه و بی‌تشریفات انجام دهند، فکر می‌کنم که بسیاری از مشکلات حل خواهد شد. اساس ازدواج در اسلام بر سادگی است. در اوایل انقلاب نیز همین‌طور بود؛ منتها متأسفانه این فرهنگ

^۱ خطبه عقد، ۱۳۷۵/۸/۵

^۲ خطبه عقد، ۱۳۷۲/۱۰/۲۶

تکثر و تفاخر و سرمایه‌داری یک خرده کار را مشکل کرد. متأسفانه بعضی از مسئولان هم با ازدواج‌های کذایی خانواده‌هایشان، مشکلاتی را درست کردند.^۱»

۲-۱۰- پرهیز از تفکرات غلط

۲-۱۰-۱- مانند لزوم داشتن ملک و شغل برای ازدواج

«بلاشک یکی از چیزهایی که باروری را محدود می‌کند، بالا رفتن سن ازدواج است؛ خب، این یکی از کارهایی است که باید در کشور فکر بشود. چرا سن ازدواج در کشور ما بالا رفته؟ مگر جوان هفده ساله، هجده ساله، نوزده ساله، احتیاج ندارد به اطفاء نیاز جنسی و غریزه جنسی؟ ما باید به این فکر کنیم. خب، از آن طرف می‌گویند که اینها خانه ندارند، شغل ندارند، درآمد ندارند؛ ببینیم چگونه می‌شود کاری کرد که همه اینها با هم جمع بشود. ما نباید تصور بکنیم که حتماً بایستی یک نفری یک خانه ملکی داشته باشد، یک شغل درآمداری داشته باشد، بعد ازدواج بکند؛ نه، ان یَکُونُوا فُقَرَاءَ یُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ؛ این قرآن است [که] با ما دارد این جور حرف می‌زند.^۲»

۲-۱۱- خرید نکردن از مراکز معروف به گرانی

«این دختر خانم‌ها که می‌خواهند جهیزیه درست کنند، برای خرید اسباب سر عقد و جهیزیه، توی این دکان‌های گران‌قیمت بعضی از جاهای تهران، آن محلات گران‌قیمت که معروف است – نمی‌خواهم البته اسم بیاورم – من می‌شناسم کجاهاست که دکان‌هایش معروف است به جنس گران، اصلاً طرف آنها پا نگذارند. بروند آنجاهایی که معروف به گرانی نیست. این طور نباشد که داماد بیچاره را دنبالشان راه بیندازند برای خرید عروس و خرید عقد. متأسفانه از این کارها می‌کنند.^۳»

۲-۱۲- گرفتن روح تقدس از ازدواج

از مهم‌ترین تهدیداتی که متوجه امر ازدواج است، گرفتن روح تقدس از این پیوند آسمانی است که خود این مسئله سبب بروز مشکلات بعدی می‌شود. اکنون شاهد شکل‌گیری جریاناتی در جامعه هستیم که سعی دارند ازدواج را امری عادی جلوه دهند که ممکن است برای انسان تکلف ایجاد کند.

^۱ در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر، ۱۳۷۹/۱۲/۹

^۲ دیدار با اعضای همایش ملی تغییرات جمعیتی و نقش آن در تحولات مختلف جامعه، ۱۳۹۲/۸/۶

^۳ خطبه عقد، ۱۹/ ۱۳۷۲/۳

رواج چنین تفکری از یک سو سبب بی‌رغبتی جوانان به ازدواج و سقوط آنها در منجلاب گناهان می‌شود و از دیگر سو سبب غلبه نگاه مادی و مادی‌گرایی نسبت به این امر مقدس می‌شود؛ رهبر معظم انقلاب در سخنانی بر این امر تأکید دارند که « ازدواج یک جنبه‌ی قدسی دارد؛ این جنبه‌ی قدسی را نباید از آن گرفت. گرفتن جنبه‌ی قدسی به همین کارهای زشتی است که متأسفانه در جامعه‌ی ما رایج شده است. این مهریه‌های سنگین به خیال اینکه می‌تواند پشتوانه‌ی حفظ خانواده و حفظ زوجیت باشد، تعیین می‌شود^۱.»

۳- نتیجه‌گیری

ازدواج یک سنت الهی است؛ برای تحقق این سنت الهی می‌بایست نخست اصول و قواعد اسلامی ازدواج را شناخت و سپس براساس آن رفتار و عمل کرد. خدای متعال از زن و مرد تنها خوشش نمی‌آید، بلکه زندگی مشترک و مزدوج را دوست دارد و به آن توصیه فرموده است. آدم تنها که همه عمر را به تنهایی می‌گذرانند، از دید اسلامی چیز مطلوبی نیست. اسلام این طور خواسته که خانواده، تشکیل دهنده‌ی سلول حقیقی پیکره جامعه باشد. خانواده، بدون زندگی مشترک و ازدواج محقق نمی‌شود. پس در انجام مقدمات ازدواج نباید کاری کرد که موجب سختی و تکلف باشد، بلکه باید به آسانی مقدمات عروسی و رفتن زوجین به خانه بخت را فراهم آورد. اگر بخواهیم خانه‌ای از مودت و رحمت ایجاد کنیم باید در مقدمات ازدواج آن را مراعات کنیم، نه اینکه کاری کنیم که خانواده‌ها تن به ازدواج ندهند و جوانان، گریزان شوند. خوشبختی به معنای آرامش، احساس سعادت و احساس امنیت است و این پای‌بندی به روش شرع است که انسان را خوشبخت می‌کند. جشن، اسراف، زیاده‌روی، مهریه و جهیزیه‌ی سنگین عامل خوشبختی نیستند. از منظر روایات و مقام معظم رهبری ازدواج آسان برای جامعه بسیار با ارزش است و از مسائلی است که افراد جامعه‌ی اسلامی باید به اهمیت و ضرورت آن پی ببرند. برای ارائه‌ی الگوی ازدواج آسان، باید مولفه‌های فراوان و جزئیات بسیاری مورد بررسی قرار گیرد که این پژوهش به مهم‌ترین آن موارد پرداخته است. از آنجا که برای تعالی جامعه‌ی اسلامی همواره به الگوهای کامل نیاز است، پیشنهاد می‌شود تهیه‌کنندگان و کارگردانان رسانه ملی به جای الگوسازی‌های غربی الگوی ازدواج آسان و اسلامی را در برنامه‌ها و سریال‌ها نمایش دهند. در زیر گزیده‌ای از بیانات رهبر معظم انقلاب را مرور می‌کنیم.

^۱ بیانات در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۴/۱۰/۱۳۹۰

۴- منابع

• قرآن

۱. ابراهیمی ، محمد ، ازدواج با بیگانگان ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات تبلیغات اسلامی ، ۱۳۷۷
۲. اکبری، محمود صمیمانه با عروس و داماد، قم، نور الزهرا، چاپ ۴۵، ۱۳۸۹ ه ش
۳. بیابانگرد ، اسماعیل ، جوانان و ازدواج ، چاپ پنجم ، تهران ، انتشارات فرهنگ اسلامی ۱۳۸۱،
۴. تریز ، عبدالرشید ، تصویری جام از ازدواج در اسلام ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات احسان ۱۳۸۱،
۵. حاج علی اکبری محمد جواد مطلع عشق تهران موسسه پژوهش فرهنگی انقلاب اسلامی ، چاپ هفتم، ۱۳۹۲ ه ش
۶. حاج علی اکبری ، محمدجواد ، مطل عشق ، چاپ سیزدهم ، تهران ، انتشارات فرهنگ اسلامی ، ۱۳۸۷
۷. حسینی خانی لیلا آسان سازی ازدواج ۰ ۱۳۹۲ ه ش
۸. حر عاملی، محمد حسن، وسایل الشیعه، قم، موسسه آل بیت، ۱۲۷۱ ه ق
۹. حسن زاده ، محمدرضا ، ازدواج و خانواده ، چاپ سوم ، قم ، انتشارات جمال ، بی تا
۱۰. دژکام ، محمدرضا ، روانشناسی ازدواج ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات منشأ دانش ، ۱۳۸۸
۱۱. ساعدی خراسانی ، محمدباقر، فضائل پنج تن در صحاح شش گانه اهل سنت است که ترجمه‌ای است، به زبان فارسی بر کتاب «فضائل الخمسه من الصحاح الستة» از محقق فیروز آبادی ۱۴۱۰ق.
۱۲. سبحانی ، محمدراه و رسم زندگی ، ساده زیستی. معارف اسلامی. ۱۳۸۶؛ سال بیست و ششم(۶۷):۵۸-.
۱۳. عبدالباقی ، محمدفؤاد ، معجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم ، تهران ، انتشارات اسماعیلیان ۱۳۶۴،
۱۴. عمید ، حسن ، فرهنگ عمید ، جلد ۲ ، چاپ بیست و ششم ، تهران ، انتشارات امیرکبیر ، ۱۳۸۲

۱۵. کریمی، رضا، راز های خوشبختی در زندگی، قم: انتشارات نسیم حیات، چاپ اول، ۱۳۸۸ ه ش
۱۶. کلینی، ثقه الاسلام، اصول کافی، جلد ۷، مترجم جواد مصطفوی، تهران، انتشارات فرهنگ اهل بیت (علیهم السلام)، بی تا.
۱۷. کلینی، محمد بن یعقوب کافی تهران دفتر مطالعات تاریخ اسلامی، ۱۴۲۱ ه ق
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، بیروت: موسسه دارصعب و دار التعارف، چاپ چهارم، ۱۴۰۱ ه ق
۱۹. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، دار الحیات، بی تا
۲۰. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: موسسه الوفاء، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه ق
۲۱. محدثی جواد، حکمت های صادقی، ترجمه و توضیح چهل حدیث از امام صادق (ع)، راه زندگی ۹ چهارم ۱۳۹۶
۲۲. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، چاپ شصت و سوم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۱،
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دار الکتب، تهران، ۱۳۵۳ ه ش
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد ۲، چاپ سی و یکم، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۴
۲۵. موسوی زنجان رودی، مجتبی، ازدواج موقت و اثر آن در اصلاح جامعه، چاپ اول، انتشارات حافظ نوین، بی تا
۲۶. نوری، حسین، مستدرک الوسائل، قم: انتشارات اهل بیت، چاپ اول، ۱۴۰۷ ه ق.
۲۷. یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی بی جا شرکت انشارات علمی و فرهنگی چاپ ۱۱، ۱۳۸۹ ه ش